
ELS BOSCOS MUNICIPALS D'UTILITAT PÚBLICA: ORIGEN HISTÒRIC I MODEL DE GESTIÓ ACTUAL¹

Joan Ignasi Castelló-Vidal

Enginyer de monts

REBUT: 4 de novembre de 2016 - ACCEPTAT: 20 de gener de 2017

RESUM

Aquest article fa un repàs històric de la formació del patrimoni forestal municipal i comunal a partir dels llibres d'ordinacions i altres fórmules medievals. A continuació, descriu el pas de la propietat comunal a la municipal durant la segona meitat del segle XIX, la desamortització de molts d'aquests béns i la creació del catàleg de boscos d'utilitat pública no desamortitzables. Explica que la gestió d'aquests boscos catalogats passa dels municipis a l'Estat central i aquest els administra de manera centralitzada, vertical i jerarquitzada. També fa referència a les reivindicacions dels comunals per part de les organitzacions pageses i als intents durant la Segona República de portar-les a la pràctica.

Després de constatar el centralisme més dur durant la dictadura franquista, explica el pas de l'administració forestal de l'Estat a la Generalitat autonòmica i com aquesta manté, en gran part, la visió monopolista i central de la vella organització.

Finalment, planteja si s'ha de continuar el sistema actual de gestió dels boscos municipals catalogats o si s'han de cercar formes més participatives i democràtiques.

PARAULES CLAU: boscos municipals, boscos comunals, desamortització, participació.

Correspondència: Joan Ignasi Castelló. C/ Pintor Fortuny, 22, 3r. 08001 Barcelona. Tel.: 629 360 084. A/e: castellovj@hotmail.com.

1. Part d'aquest escrit va ser presentat al 4t Fòrum Forestal de Barcelona, el 19 d'octubre de 2016, organitzat per l'Aula de Silvicultura Mediterrània de Barcelona de la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), Barcelona.

LOS BOSQUES MUNICIPALES DE UTILIDAD PÚBLICA: ORIGEN HISTÓRICO Y MODELO DE GESTIÓN ACTUAL

RESUMEN

Este artículo hace una revisión histórica de la formación del patrimonio forestal municipal y comunal a partir de diferentes fórmulas medievales. A continuación, describe el paso de la propiedad comunal a la municipal durante la segunda mitad del siglo XIX, la desamortización de muchos de estos bienes y la creación del catálogo de bosques de utilidad pública con los no desamortizados. También explica que la gestión de estos bosques catalogados pasa de los municipios al Estado central y este los administra de forma centralizada, vertical y jerarquizada. Hace referencia a las reivindicaciones de los comunales por parte de las organizaciones campesinas y a los intentos durante la Segunda República de llevarlas a la práctica.

Después de constatar el centralismo más duro durante la dictadura franquista, explica el paso de la administración forestal del Estado a la Generalitat de Catalunya y como esta mantiene, en buena parte, la visión monopolista y central de la vieja organización.

Finalmente, plantea si se ha de continuar con el actual sistema de gestión de los bosques municipales catalogados o si se han de buscar formas más participativas y democráticas.

PALABRAS CLAVE: montes municipales, montes comunales, desamortización, participación.

MUNICIPAL FORESTS OF PUBLIC UTILITY: HISTORICAL ORIGINS AND PRESENT MANAGEMENT MODEL

ABSTRACT

This paper reviews the formation of the municipal and communal forest heritage on the basis of different medieval systems. It then describes the transition from communal to municipal ownership in the last half of the 19th century, the disentailment of many of the Church's properties, and the creation of the catalogue of forests of public utility which were not subject to disentailment. An explanation is given of how the management of these catalogued forests went from the municipalities to the central State and how the State continued to manage them in a centralized, vertical and hierarchical way. Reference is also made to the claims for communal forests by farmers' organizations and to the attempts to make these claims effective during the Second Spanish Republic.

After stating that the most adamant centralism was exercised during the Franco dictatorship, the paper goes on to describe the transition from the State forestry administration to that of the Generalitat of Catalonia, noting that the Catalan Government largely maintains the centralized monopolistic vision of the old system. Lastly, the question is posed as to whether the present system of management of the catalogued municipal forests should be maintained or whether more participatory and democratic systems should be implemented.

KEYWORDS: municipal forest, communal forest, disentailment, participation.

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest article és explicar i analitzar quina ha estat la política forestal que han aplicat l'Estat espanyol i la Generalitat de Catalunya als boscos municipals, declarats d'utilitat pública. Els boscos públics, que pertanyen a l'Administració de les Espanyes, no arriben al 30% de la superfície forestal total. La majoria de boscos (70%) són, doncs, de propietat privada. Cal fer notar que la propietat municipal suma el 74% de tota la propietat forestal pública.

A Catalunya la propietat privada predomina de manera aclaparadora. La pública és inferior al 5%, a les comarques de Barcelona, Tarragona i Girona. Només a Lleida arriba al 35% de la superfície forestal total. Com a la resta de l'Estat, el 74% de la superfície forestal pública catalana és de propietat municipal.

Malgrat que ocupa l'extensió limitada que hem indicat, el bosc públic ha concentrat el gruix de les polítiques forestals, en general autoritàries i centralitzades, que s'han fet a les Espanyes. En aquest article s'intentarà explicar el perquè, a partir d'explorar: com es va formar la propietat municipal; com en implantar-se les noves polítiques lliberals a la segona meitat del segle XIX es va imposar un centralisme vertical i jerarquitzat; com aquest centralisme va arribar al paroxisme durant la dictadura franquista, i com el nou estat sorgit després de la mort del dictador va transferir la majoria de les competències forestals a les comunitats autònomes. Finalment, examinarem com la Generalitat ha mantingut en bona part el model tradicional de les Espanyes i discutirem la conveniència o no de fer-hi una bona sacsejada.

2. FORMACIÓ DE LA PROPIETAT MUNICIPAL

A tota la península Ibèrica, durant el procés de feudalització, el terreny conquerit als sarraïns es repartia entre els participants en la conquesta: el rei, la noblesa i l'Església secular i regular.

J. I. Castelló-Vidal

Després de l'ocupació de Mallorca (1229), per exemple, el rei Jaume I es va quedar la meitat de l'illa i la resta la va repartir entre els caps nobiliaris que aportaren la seva milícia a la conquesta (Nuno Sanç, comte del Roselló; el vescomte de Bearn; el comte d'Empúries, i el bisbe de Barcelona). Aquestes grans superfícies es varen distribuir a continuació, totalment o parcialment, entre cavallers i peons dels senyors participants, i, finalment, moltes d'aquestes terres van ser fraccionades en parcel·les, per ser conreades per agricultors/repobladors, o bé en règim d'emfiteusi, o bé en arrendament.

Per afavorir l'arribada dels nous pobladors, el rei o els senyors atorgaren sovint cartes de poblament o llibres d'ordinacions, de franqueses o de privilegis. Aquestes cartes i aquests llibres establien relacions contractuals entre els propietaris directes de la terra i la població que havia d'ocupar-la, i expressaven, en general, els deures i drets mutus, juntament amb normes de caràcter polític, religiós, econòmic, militar i administratiu. Creaven, doncs, el marc de relacions que calia seguir en la comunitat que s'estava formant. Aquests documents de caràcter jurídic tenien una gran diversitat de contingut.

Moltes d'aquestes instruccions determinaven els terrenys que gestionaria el que ara entenem com a municipi (propietat municipal), per poder pagar les despeses dels serveis públics que prestava. D'altres determinaven els terrenys comunals que pertanyerien a la col·lectivitat dels veïns (propietat col·lectiva), fossin terres, prats o boscos, i que serien destinats a un ús general conjunt o a un ús repartit periòdicament per sort o torn. De vegades, regulaven l'ús comú que podia fer la població d'alguns boscos, aigües o pastures del senyor, de manera gratuïta o amb el pagament d'algun cànon, per a la satisfacció de les necessitats pròpies dels veïns, de la seva llar i dels seus ramats, però no com a explotació lucrativa o comercial, ni amb el caràcter de propietat comunal. Aquests darrers terrenys es coneixen a Catalunya amb el nom d'*emprius*. De vegades, aquests drets d'ús o drets d'empriu eren de caràcter individual.

Un percentatge important de l'articulat d'aquestes eines legislava sobre l'obtenció de diferents productes forestals, com la fusta, les llenyes, el carbó vegetal, la calç, la pega o les resines. Com que la dependència de les comunitats amb aquestes primeres matèries forestals era absoluta, les reglamentacions eren molt precises i es poden considerar les bases d'una política forestal adreçada a conservar la productivitat dels boscos i la seva qualitat. La necessitat de llicència per tallar, l'obligació de declarar la fusta extreta, la fixació d'un diàmetre mínim per a tallar els arbres de llavor i els de rebrot, la recomanació de les tallades selectives, les multes i les seves quantitats i la figura del vigilant o vedaler configuraven clarament una política de defensa i conservació d'un bé d'interès col·lectiu que la població necessitava per a la seva supervivència.

Moltes d'aquestes normes varen evolucionar al llarg dels anys fins a arribar ben vives al segle XIX, quan es va començar a parlar d'una política forestal moderna a les Espanyes i, com veurem, es van centralitzar les decisions.

Així, doncs, la quasi totalitat de boscos catalans propietat dels municipis tenen l'origen en els processos expansius dels primers comtats carolingis i en el sistema feudal que imperava.

3. LA TERRA AMORTITZADA DE LES MANS MORTES

L'ordre feudal va patir una crisi greu durant el segle XIV, a causa del descens demogràfic provocat per les males collites, les guerres i la pesta negra. Moltes terres quedaren sense conrear i el poder dels senyors s'afeblí a causa de les dificultats per a cobrar les seves rendes als pagesos i poder mantenir armats els estols que garantien la retenció dels serfs a les seves terres. Al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII el poder polític dels reis es va enfortir, afavorit, també, per la idea de l'origen diví de la seva autoritat, que avalava l'Església contrareformista. En moltes regions europees es van constituir noves monarquies, es va iniciar la construcció d'un mercat de dimensions estatals, es va organitzar una recaptació d'impostos centralitzada, es va crear una administració pública i es va formar un exèrcit, també centralitzat.

Les monarquies absolutes, que van reduir el poder dels senyors feudals, hi van pactar el manteniment de molts dels seus privilegis, com, per exemple, el de l'exempció d'impostos. Va continuar, per tant, la divisió entre propietat real i propietat útil, i els pagesos varen seguir pagant censos, arrendaments, delmes i el que va caler. El règim absolutista es caracteritzava per una organització estamental de la societat, en què cada un dels estaments (clero, noblesa i estat pla o tercer estat) formava agrupacions socials hermètiques, amb funcions polítiques específicament reservades dins de la col·lectivitat i que eren regides per un ordenament jurídic particular.

Era norma que determinades entitats disposessin d'una massa de béns que no podien alienar, és a dir, vendre, donar, permutar o repartir, sinó que els havien de trametre en la mateixa forma en què els havien rebut, amb l'objecte que servissin de base econòmica permanent per al desenvolupament de les seves funcions. Part de la noblesa tenia vinculats els seus béns econòmics i no podia repartir la terra entre els fills, sinó que l'havia de lliurar íntegra al primogènit. L'Església tenia vinculats, igualment, un gran nombre de béns que servien per a mantenir el clero i els edificis religiosos, i passava el mateix amb alguns béns de molts municipis, com les pastures d'aprofitament comú i els boscos, que com s'ha dit provenien de l'època feudal. Tots aquests béns vinculats i legalment inalienables se solen denominar *béns de mà morta* o *béns amortitzats*, que no vol dir res més que aquests béns estan fora del mercat lliure.

4. DE L'ORGANITZACIÓ ESTAMENTAL A L'ORGANITZACIÓ EN CLASSES

A mesura que es desenvolupava un sistema econòmic capitalista i naixia una classe burgesa cada vegada més preparada per a substituir els dirigents de les velles monarquies absolutistes, es qüestionava l'abundància de béns amortitzats, que com s'ha dit estaven fora del mercat i no pagaven tributs, pels perjudicis que ocasionaven a les finances públiques i a l'economia en general. Aquest estat d'opinió revolucionari va desembocar en un conjunt de mesures pràctiques de caràcter liberal. D'una banda, les que intentaven desposseir les mans mortes del domini de béns acumulats, procés que acostumem a denominar *desamortització*, i que no és més que la nacionalització i venda d'aquests béns eclesiàstics o civils en subhasta pública al millor postor. D'altra banda, les que redimien o reduïen els censos i delmes o aixecaven les prohibicions de venda, és a dir, les vinculacions.

La desamortització, que va afectar béns dels ordes religiosos, dels pobles i d'algunes corporacions civils, no va ser un camí fàcil, perquè costava i costa trobar algú que sigui indiferent a la pèrdua de béns, drets i privilegis. I té una gran transcendència, va privar els antics estaments de les Espanyes, clero i pobles —la noblesa en queda al marge—, de la força econòmica que els donaven bona part de les seves terres i, en última instància, va preparar el terreny per a la substitució de la vella societat estamental per la nova societat classista. En aquesta societat, en teoria, les agrupacions socials són obertes, no tenen cap estatut jurídic privilegiat i estan definides per la possessió o no d'uns béns econòmics que són lliurement alienables.

A les Espanyes la transformació va afectar poc l'aristocràcia latifundista, allà on n'hi havia. Aquesta situació va afavorir, en part, la persistència de la vella cultura de la societat estamental en determinats ambients, i això ha influït decisivament en la manca de democràcia que caracteritza la majoria de règims polítics que s'han anat succeint. Una manera de pensar que sempre sura en un moment o altre, i que de fet no acaba de desaparèixer del tot.

5. INICI DE LA DESAMORTITZACIÓ A LES ESPANYES

Durant el segle XVIII, dins d'aquesta visió lliberal, va agafar força en alguns cercles de les Espanyes el corrent d'opinió contrari a les mans mortes. Durant el regnat de Carles III, s'arbitraren les primeres mesures desamortitzadores proposades per alguns ministres il·lustrats. Aquestes disposicions foren modestes i poc eficaces, no van aturar l'acumulació de terres per part dels estaments que constituïen les mans mortes i varen afectar principalment béns dels pobles. L'Església no va ser tocada, excepte en el cas de

l'expulsió de la Companyia de Jesús (1767), la meitat dels béns de la qual va ser posada en venda amb autorització papal.

Durant el regnat de Carles IV, amb la finalitat de solucionar els desequilibris pressupostaris, es va engendrar la primera desamortització veritable (1798-1807), realitzada per Godoy i el secretari de finances del Govern, el mallorquí Miquel Gaietà Soler i Rabassa. Tingué el permís del Vaticà i afectà fonamentalment els béns d'hospitals, hospicis, cases de misericòrdia i col·legis majors universitaris.

La desamortització va agafar una gran embranzida durant el regnat de Josep I, quan es van suprimir els ordes militars i religiosos, la Inquisició, els drets feudals i les justícies particulars i se'n van nacionalitzar tots els béns. Les Corts de Cadis, paral·lelament, varen proposar mesures similars, com la incorporació de senyories i privilegis a la Corona, la conversió en particulars de tots els terrenys propis dels ajuntaments i comunals (amb l'excepció dels indispensables per als pobles), la nacionalització de tots els terrenys de la Inquisició i la supressió de les vinculacions.

Tanmateix, el procés de desamortització va tenir alts i baixos durant el segle XIX, ja que a les Espanyes no hi va haver una revolució a l'estil de la francesa. Quan es va restaurar la monarquia absoluta de Ferran VII es van abolir totes les disposicions de Josep I. Durant el Trienni Liberal (1820-1823), la Inquisició va ser suprimida de nou, els delmes foren reduïts a la meitat i es tornaren a eliminar les vinculacions. Aquest estat de coses durà poc, perquè l'any 1823 els Cent Mil Fills de San Lluís, enviats per Lluís XVIII de França, imposaren de nou l'antic règim i retornaren a l'Església les propietats desamortitzades. Va arribar la «dècada ominosa» i per als liberals va ser més peremptori salvar el cap que exigir la desamortització.

6. LES DESAMORTITZACIONS DE MENDIZÁBAL I DE PASCUAL MADDOZ

S'hauria d'esperar al regnat d'Isabel II (1833-1868) perquè es produís la desamortització de Mendizábal del 1836, que posà directament a la venda els béns eclesiàstics i dels pobles, amb l'objectiu de constituir una propietat agrària coherent amb el sistema liberal, que havia de permetre maximitzar els rendiments i desenvolupar el capitalisme en el sector agrari. No tothom, però, pensava que la subhasta de la propietat nacionalitzada fos el millor sistema per a aconseguir aquests objectius. Alguns polítics liberals van considerar, sense èxit, que era més eficaç i pràctic que l'estat mantingués la propietat directa de la terra, dividís les grans propietats en parcel·les i cedís el seu domini útil a petits propietaris mitjançant el pagament anual d'un cànon, com en el cens emfitèutic tradicional.

J. I. Castelló-Vidal

Durant el Bienni Progressista (1854-1856), Pascual Madoz, un navarrès lligat a interessos industrials catalans, que havia exercit d'advocat a Barcelona i havia desenvolupat una àmplia carrera política, va impulsar des del Ministeri una llei de desamortització general que va ser aprovada l'any 1855, l'anomenada *lleí Madoz*.

A través d'aquesta llei es varen posar a la venda els béns eclesiàstics del clero secular i del regular, no afectats en l'etapa Mendizábal, i els béns dels municipis, tant els de caràcter col·lectiu —que en algunes zones eren aprofitats pels veïns i constituïen una part important de l'economia domèstica pagesa— com els propis del municipi que servien per a pagar les despeses d'aquestes institucions. A l'article 2 d'aquesta llei, el «Cuerpo de Ingenieros de Montes», creat per l'Estat el març del 1854 per fer l'inventari dels boscos que s'havien de desamortitzar, aconseguí, amb els ulls posats en els axiomes de Cotta (solament l'Estat pot fer-se càrrec dels boscos alts i per a fusta ja que la iniciativa privada manté poc temps la fusta al boc) i, també, en els efectes negatius sobre el bosc d'algunes desamortitzacions anteriors, que hi figurés una frase que deia, més o menys, que s'exceptuaven de la desamortització tots els boscos «que convingués conservar».

7. EL CATÀLEG DE BOSCOS D'UTILITAT PÚBLICA

Exceptuar de la venda alguns boscos desamortitzats no va ser un postulat unànime entre els enginyers de monts. Mentre que per als liberals més convençuts calia posar a la venda tots els boscos i deixar que el mercat dibuixés la línia divisòria entre el que havia de passar a mans dels particulars i el que havia de quedar sota l'Administració o intervenció de l'Estat, d'altres pensaven que el que havia de decidir era la «física terrestre», la que determinava quins boscos tenien un paper important en la regulació dels climes locals, la distribució de les aigües o la prevenció dels fenòmens erosius. Aquest grup argumentava que el benefici ràpid duia a tallar els arbres als vint o trenta anys, cosa que abocava el bosc a la degradació. Calia arribar als cent anys o superar-los, deien, per a garantir la conservació bosquina. Argumentaven, també, que si bé és veritat que tot el que afavoreix l'interès col·lectiu beneficia els individus, la proposició recíproca no és certa. Per a aquest col·lectiu, la conclusió era clara: calia optar entre la desaparició dels boscos alts i fusters, amb la pèrdua de les utilitats que proporcionaven, o la possessió d'aquests boscos per part de l'Estat.

Els partidaris més estrictes del liberalisme econòmic explicaren i repetiren que sols l'interès de l'individu era apte per a multiplicar els béns econòmics d'un país i que, per tant, calia que tota la superfície forestal productiva passés a mans privades. Evitar la desamortització d'alguns boscos era treure'ls del mercat i continuar amb les velles pràctiques de la societat estamental.

A la fi, l'opció contrària a l'individualisme lliberal i favorable a la intervenció de l'Estat, que van defensar la majoria d'enginyers de munts, va imposar-se. A partir de la llei Madoz, es va elaborar una llista amb els boscos que es podien vendre, els que no s'havien de vendre i els dubtosos. A poc a poc, la llista de les florestes no desamortitzables es va convertir en un catàleg que avui coneixem amb el nom de *Catàleg de boscos d'utilitat pública*. Tots els boscos que hi figuren són inembargables i inalienables, i configuren l'àmbit en el qual s'ha desenvolupat la major part de la política forestal de les Espanyes.

S'ha de dir que l'Administració liberal de les Espanyes no va reconèixer mai la personalitat jurídica del veïns, que, des de l'edat mitjana, eren propietaris col·lectius de moltes zones forestals, i va fer mans i mànigues perquè el municipi fos l'única entitat capacitada per a representar-los. En un sistema d'economia de mercat no quedava lloc per als boscos gestionats de manera comunal perquè això els mantenia al marge de la lògica del mercat. A partir d'aquí, l'eliminació del règim col·lectiu i, amb això, la dels equilibris socials basats en la disponibilitat d'espais comuns i dels recursos complementaris que aportaven, va fer desaparèixer un bon grapat de rendes tradicionals de molts pobles. Per això, bona part dels boscos actuals propietat dels ajuntaments i que sovint s'anomenen *boscos comunals* tenien antigament una consideració veïnal. Així, per decisió de l'Estat, solució que el professor Alejandro Nieto va denominar *castellana*, els boscos dels veïns van ser absorbits pel patrimoni municipal des del moment que els ajuntaments van substituir l'antic titular, que era el comú dels residents. Tanmateix, aquesta solució no es va poder aplicar a tot arreu. En algunes àrees del nord peninsular i fonamentalment a Galícia, on les organitzacions veïnals no s'agrupaven entorn del poble perquè l'organització era més complexa i amb diferents nivells (llogaret, parròquia o jurisdicció), va ser molt difícil l'adscripció d'aquests béns col·lectius al municipi.

Com era previsible, la llei Madoz fou derogada quan els progressistes van caure, però fou instaurada de nou el 1859 i es mantingué fins al 1876, tot i que la compravenda de terres continuà fins al 1924.

En aplicar-se a Catalunya la llei Madoz de desamortització, el bosc públic de les comarques centrals i properes a la costa gairebé havia desaparegut, mentre que a les comarques del Pirineu i del Prepirineu s'havia mantingut en part. A les comarques en què predominaven les grans superfícies de conreu, els emprius o terres dels veïns que formaven part de molts dels masos que havien comprat els antics remences o nous homes de negocis urbans anirien desapareixent a poc a poc.

Aquest avançament del procés de privatització de comunals i emprius a Catalunya va fer que, en elaborar el catàleg, la participació de bosc públic amb relació a la superfície forestal total provincial fos a Barcelona, Girona i Tarragona, juntament amb les illes Balears, la més baixa de les Espanyes

J. I. Castelló-Vidal

(Barcelona: 1,66%; Girona: 3,77%; Tarragona: 4,81%). Per contra, Lleida, amb un 36,60% d'àrea boscosa de caràcter públic, es va situar a la part alta, igual que les províncies muntanyoses de la serra Cantàbrica, dels Pirineus, del sistema Ibèric, de les serres Subbètiques o de la Manxa. Per tant, exceptuant les comarques del Pirineu i Prepirineu de Lleida, la política forestal centralitzada del nou model liberal, enfocada als boscos públics, va tenir una incidència petita en la major part de Catalunya, on predominà sempre el bosc privat sobre el públic.

8. L'ESTAT DESPLAÇA ELS AJUNTAMENTS I VEÏNS DE LA GESTIÓ DELS BOSCOS D'UTILITAT PÚBLICA

La primera llei forestal espanyola és del 1863 i tenia com a objectiu principal consolidar els boscos públics que no es desamortitzaren, i, com a objectiu secundari, introduir en la seva gestió la silvicultura moderna de l'escola de Cotta (Turíngia, 1763-1844). Per aconseguir-ho, consagrà la intervenció de l'Estat, i determinà que la gestió de tots els boscos catalogats, la majoria propietat dels ajuntaments, és competència del cos estatal d'enginyers de munts, en aquells moments, el col·lectiu tècnic més preparat i millor organitzat i promotor dels boscos de qualitat. El regne es va dividir en districtes forestals, els quals van ser dirigits per aquests especialistes.

Ara bé, no és el mateix desprestigi la propietat particular que la d'uns municipis i veïns que en molts casos feia més de cinc-cents anys que gestionaven els seus boscos. Per això, els enginyers i el Govern van haver de bastir un discurs que justificués la seva decisió. Es va argumentar que els municipis eren uns ignorants i que els veïns encara ho eren més. Es va argüir que el que és del comú no és de ningú, i que la gestió local només comportava la degradació del bosc i la seva desaparició. Segur que alguns d'aquests supòsits existien, però no era adient generalitzar-los.

Val a dir que, a bona part d'Europa, sota la influència de les idees de la nova silvicultura, passaven coses semblants, i que els boscos que han arribat fins avui gestionats amb aquests criteris, amb l'avantatge del pressupost públic, són, en general, de força qualitat. Amb tot, a Catalunya les forestes dels particulars no han desaparegut, en contra del que preveïen alguns defensors de la gestió centralitzada de l'Estat.

Els enginyers de munts actuaven com uns conservacionistes *avant la lettre*, en crear un instrument jurídic que durant 150 anys ha evitat l'especulació en bona part de la superfície forestal pública. Els boscos eren un patrimoni que calia defensar de les escomeses del mercat. En contrapartida, això comportà l'abandonament polític dels boscos particulars i dels boscos de baixa qualitat. Suposà, també, una certa indiferència mercantil, paral·lela al caràcter rendista de la noblesa latifundista, que estava sortint ben parada de

la revolució liberal, perquè, encara que havia perdut els seus drets jurisdiccionals, havia conservat la majoria de terres i fins i tot les havia incrementat amb d'altres que procedien de la desamortització. En la nova situació, les mans mortes del bosc públic eren l'Estat, que no cerca mai l'autofinançament de les despeses de gestió; els diners que manquin ja els posarà l'Estat.

9. DEFENSA I INTENTS DE RECUPERACIÓ DELS BÉNS COMUNALS DESAMORTITZATS

El procés de centralització no era senzill, perquè, d'una banda, la nova organització apartava de la gestió moltes corporacions locals i molts veïns que l'havien portada des de l'edat mitjana, i, de l'altra, era difícil de coordinar la nova silvicultura amb moltes pràctiques forestals i drets tradicionals, com la pastura, fer llenya o tallar un arbre aquí i un altre allà quan tenia el gruix suficient, les pràctiques que s'havien fet sempre.

Les primeres passes de la nova organització centralitzada varen tenir moltes dificultats en aquells indrets en què els terrenys municipals i comunals tenien un paper important en l'economia local. La desobediència a determinades normes imposades varen prendre formes diferents. Algunes institucions, com, per exemple, la Diputació de Lleida, varen retardar la tramitació d'alguns expedients i varen evitar la venda de béns municipals. Molts pobles permeteren deixar que els veïns continuessin amb les seves pràctiques tradicionals, d'altres varen boicotejar les subhastes d'aprofitaments. L'Estat va reaccionar encomanant a la Guàrdia Civil el compliment de les noves directrius. Imposar el nou règim va costar a l'Administració un grapat d'anys, però de mica en mica, amb molta, molta guarderia i gens de negociació, ho va aconseguir.

La nova gestió estatal dels béns municipals va deixar, com hem comentat, molta gent sense uns recursos necessaris per a la supervivència, sobre tot en àrees on predominaven les grans propietats, i on els pagesos sense terra treballaven de jornalers temporers. Això va afavorir que, a bona part de les Espanyes, les primeres lluites camperoles de la segona meitat del segle XIX defensessin la recuperació dels comunals desamortitzats; per a molts aquella expropiació i venda dirigida pels governs monàrquics era la causa de molta misèria. D'altres, més radicalitzats, varen entendre que l'eliminació de la propietat col·lectiva i la gestió estatal dels boscos no desamortitzats suposava una usurpació pura i dura. En les zones més afectades per la desamortització això va donar lloc a un imaginari centrat en la defensa del comunal.

La Segona República va arribar en una conjuntura econòmica de crisi, generada pel crac del 1929. Al camp, aquesta situació va produir una forta caiguda dels preus dels productes agraris i un increment important de l'atur.

J. I. Castelló-Vidal

Els primers governs republicans van afrontar la situació amb una reforma agrària que pretenia resoldre el problema històric de la desigualtat social, sobretot a la meitat sud de la Península, entre els latifundis propietat d'uns milers de famílies i els quasi dos milions de jornalers sense terres. El rescat dels béns comunals va convergir amb la política reformista, que tenia entre les prioritats solucionar el problema de l'atur agrícola. La Llei de bases de la reforma agrària, de setembre del 1932, va emparar la devolució dels béns col·lectius, encara que la Llei solament es podia aplicar als terrenys de boscos propietat dels ajuntaments que van ser romputs sense autorització.

Ara bé, tots dos projectes, la transformació dels latifundis i el rescat dels comunals, varen tenir problemes per a consolidar-se. El projecte havia estat refusat pels grans propietaris terratinents, però també pels petits propietaris, perquè aquests van creure, o els van fer creure, que podien perdre les explotacions provinents d'antigues terres comunals, encara que les haguessin comprat legalment. A les eleccions legislatives del 1936, guanya el Front Popular amb uns resultats molt escassos. El nou govern va presentar al Congrés un projecte de llei de rescat dels béns comunals, que proposava la postestat de reclamar el patrimoni comunal per via judicial a les entitats municipals i que el procés no es prorrogués més de cinc anys. La tramitació va acabar bruscamment en iniciar-se la Guerra Civil.

El retorn dels béns comunals havia generat molta esperança en zones desfavorides, però la lentitud en posar en marxa la reforma agrària va decebre molts, que varen decidir passar a l'acció ocupant terres o realitzant aprofitaments en boscos dels municipis, gestionats per l'Administració central. El fet més luctuós i dramàtic es va produir a Yeste, província d'Albacete. Un mes abans de començar la Guerra Civil, un miler de jornalers, que s'havien quedat sense feina, es van posar a tallar els boscos propietat del municipi i un bosc que semblava que havia estat del comú dels veïns. Els propietaris d'aquest bosc denunciaren la invasió de la seva propietat i les autoritats hi enviaren la Guàrdia Civil. Desallotjaren els jornalers, que hi varen tornar, els expulsaren de nou i, finalment, els guàrdies detingueren sis persones. Es decidí traslladar els empresonats a Yeste i l'endemà, una corda d'arrestats, vigilada pels guàrdies, va partir a peu voltada per centenars de jornalers. En un punt del camí, es varen trobar amb les autoritats de la vila i un comandament de la Guàrdia Civil, ja que havien arribat a l'acord de deixar-los lliures amb el compromís de l'Ajuntament de fer-los anar a declarar. Els guàrdies civils així ho feren, però un bosquerol corcat per la tensió va deixar anar un ganxo forestal i va ferir de mort un dels guàrdies. Els seus companys començaren a disparar i varen matar disset persones. El govern del Front Popular no va voler o no va poder analitzar el cas per decidir que calia fer.

La Generalitat del 1936, influïda per les idees de retorn dels béns municipals que corrien per les Espanyes, va preparar un decret per a la socialització de la riquesa forestal catalana, que ni es va aprovar ni va tenir efectes

pràctics, però va dibuixar dos objectius polítics novells a casa nostra en aquells temps convulsos. D'una banda, la proposta de reintegrar els béns desamortitzats amb la Llei del 1855 a les entitats desposseïdes dels seus béns comunals que, com s'ha dit, a Catalunya eren poques i de donar als ajuntaments el ple domini dels que eren de la seva propietat i figuraven al catàleg. D'una altra banda, socialitzar els boscos catalans particulars d'abet, roure, faig, castanyer i alzina surera que tinguessin una extensió contínua igual o superior a les 100 ha. Els propietaris havien de ser compensats amb una quota d'amortització del 4% del capital equivalent al valor dels seus boscos.

10. EL FRANQUISME, ENARDIMENT DEL CENTRALISME

Amb la derrota definitiva dels republicans l'any 1939, s'inicià la dictadura militar que va durar trenta-sis anys. Es concentraren en un partit únic els poders executiu, legislatiu i judicial, se suprimiren les llibertats, el dictador Franco passà a ser el cap de l'Estat, del Govern, de l'Exèrcit i del partit únic. Els règims autònoms quedaren abolits, les Espanyes eren *una*, homogenia i indivisible.

L'Administració franquista tornà al centralisme de sempre, amb una passió renovada i intensa; la seva estructura vertical i la ideologia bel·licista donaren, i donen encara avui, un caràcter antidemocràtic a bona part de l'Administració central. Les diferents col·lectivitats de les Espanyes passaven a ser meres divisions territorials sense voluntat pròpia.

El principi del temor va influir en el fet que l'Administració entengués la legalitat no solament com el sotmetiment a la llei, sinó també com l'exigència que tota decisió anés precedida d'una norma. La conseqüència va ser l'accentuació de la mania normativa i de la proliferació legislativa: allò que no estava previst no podia fer-se i allò que estava previst havia de fer-se d'acord amb unes condicions abstractes predeterminades. La norma es convertia en l'objectiu polític i, com a conseqüència, molts agents de l'Administració varen esdevenir simples executors de normes. La burocràcia reglamentista va aconseguir, en determinats àmbits, el seu punt més ineficaç.

L'Administració forestal era una peça més d'aquest engranatge. Les autoritats decidien des de Madrid i els altres òrgans subordinats executaven o, com a màxim, proposaven. El nucli central del cos superior d'enginyers de munts que, com la resta de cossos administratius d'elit acumulava privilegis, es trobava bé amb el nou règim i reunia força suficient per a determinar les polítiques de la dictadura. Tenia el monopoli de l'establiment de normes, de la vigilància del seu compliment i de les sancions que calia imposar. Els alcaldes, elegits pel governador civil, estaven pràcticament sotmesos als fun-

cionaris. Les reivindicacions dels comunals varen desaparèixer. La manca de democràcia d'aquesta organització impedia el debat. Redactin vostès el projecte i nosaltres ja decidirem si és o no possible i deixava l'administrat i els ajuntaments en un desavantatge clar.

Els dos eixos principals de la política forestal d'aquella època varen ser la gestió del bosc públic i la repoblació. La Ley de Montes del 1957 no dedicava ni un capítol al bosc privat, tot i que representava el 70% del total.

11. LA GENERALITAT ES FA CÀRREC DELS BOSCOS

El pas de la dictadura franquista a un sistema democràtic s'inicià amb la mort del dictador Franco l'any 1975 i va acabar al cap de tres anys amb l'aprovació per referèndum d'una nova constitució.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya (aprovat el 1979) donava competències exclusives a Catalunya en matèria d'agricultura i ramaderia, però, en el cas de la reglamentació, la intervenció i l'ús del bosc i dels seus aprofitaments, la competència era compartida: l'Estat es reservava la base legislativa i la Generalitat podia desenvolupar-la o dictar normes addicionals. Sembla contradictori que uns sectors econòmicament rellevants com l'agricultura i la ramaderia gaudissin de gran autonomia, mentre que un àmbit de poc pes econòmic com el bosc, en què la propietat de l'Estat només representava el 3,63% de la superfície forestal catalana, estigués molt més regulat i controlat pel centralisme estatal. La raó cal cercar-la en la història intervencionista i extremament unificadora de l'Administració forestal de les Espanyes, i en la consideració patrimonial especial del bosc. Per als funcionaris de l'Administració forestal d'aquells moments, la descentralització empesa per la nova democràcia devia ser inconcebible. La seva lluita per salvar el model en el qual havien nascut i viscut va aconseguir la competència compartida, probablement un bàlsam per a les seves ferides.

El decret de traspasos de les funcions de l'Institut per a la Conservació de la Natura (ICONA) obligava a subscriure diferents convenis entre aquesta institució i la Generalitat, per a regular aspectes com la defensa contra els incendis forestals, els equilibris biològics, la caça i la pesca, el catàleg de boscos d'utilitat pública, el funcionament dels guardes forestals, els espais protegits i la restauració hidrologicoforestal. Els vuit convenis que es van signar l'any 1981 pretenien, en bona part, tutelar les activitats de l'Administració forestal catalana, i l'obligaven a passar nombroses decisions per l'adreçador central. Després, la pressió centralista va anar minvant, tot i que l'any 1994, després d'haver-se transferit la major part de competències a les comunitats autònomes, l'Administració forestal de l'Estat encara tenia quatre-cents empleats a Madrid.

12. ES MANTÉ EL MODEL CENTRALITZAT DE GESTIÓ DELS BOSCOS DE PROPIETAT MUNICIPAL DECLARATS D'UTILITAT PÚBLICA

A Catalunya, motor principal de l'evolució de l'Estat cap a un model més dialogant i de poders repartits o compartits, el traspàs de la gestió dels boscos públics va posar sobre la taula la decisió d'escollir entre la continuïtat del model autoritari tradicional o el canvi cap a modalitats d'acció pública més modernes i democràtiques, relacionades amb els principis de concertació, participació i deliberació. Malauradament, aquest debat tan interessant no va suscitar gran entusiasme. Els ajuntaments propietaris varen mantenir un silenci profund, que podia entendre's com una confirmació del vell model centralista o com una pèrdua de memòria després de més d'un segle de submissió. L'Administració forestal traspassada tampoc va parlar, perquè es trobava prou bé amb el sistema. Els partits polítics i altres associacions, pressionats per coses més urgents, no van dir res.

Solament en redactar-se la Llei forestal de Catalunya, l'any 1988, es va fer un pas significatiu en reconèixer en l'articulat que els municipis propietaris de boscos públics catalogats tenien dret a gestionar directament el seu patrimoni si així ho decidien. Des d'aquest moment, se li obria a la Generalitat de Catalunya la possibilitat de cercar una manera diferent de gestionar el bosc públic, sobretot d'intentar que la regulació i el control estricte deixessin d'estar focalitzats en una administració centralitzada i s'obrissin a la negociació amb els ajuntaments i altres actors del sector, i cercar una nova legitimitat compartida. Un procés que es pot descriure com el pas d'una visió del bosc com un castell assetjat a una visió del bosc com un bé comú compartit.

Desafortunadament per als que desitjaven una modernització, el Govern català va optar per continuar el patró centralista vertical i normalitzador i no hi va haver renovació en la gestió del bosc públic. Els ajuntaments, en general, han mantingut silenci, alguns perquè ja els anaven bé les aportacions financeres i tècniques del Govern, d'altres perquè temien les accions represives de l'organització vertical o per pura ignorància.

Els intents renovadors que s'han produït en els darrers anys han topat sempre amb el tarannà centralista i monopolista de l'Administració forestal catalana. Alguns observadors (Grup de Treball sobre Termes i Béns Comunal del Pallars Sobirà, 2016) troben paradoxal la persistència d'un model concentrat de gestió del bosc públic a Catalunya, després de l'esvaniment del sistema centralista estatal.

13. EXEMPLES D'ALTRES OPCIONS DE GESTIÓ. EL CAS DE LA POBLA DE LILLET

Quan s'han plantejat altres opcions de gestió, la maquinària administrativa ha fet mans i mànigues per mantenir les coses tal com eren a l'inici, a la segona meitat del segle XIX, i l'immobilisme ha estat total. Un bon exemple d'això va ser la nul·la resposta a la proposta de gestió conjunta dels boscos públics i privats de l'Alt Berguedà a començament de la dècada del 2000.

La iniciativa la va dur l'Ajuntament de la Pobla de Lillet que havia vist que vuit de les darreres dotze subhastes convocades per a tallar fusta del seu bosc havien quedat desertes, per la qual cosa va decidir aplicar la Llei forestal de Catalunya i gestionar directament el bosc del Catllaràs, i per a això va cercar un soci tecnofinancer, la Diputació de Barcelona. D'inici es va intentar negociar amb l'Administració forestal un sistema de planejament i gestió compartits, però la Generalitat es va negar a col·laborar-hi: «Vosaltres redac-teu plans i poseu accions i nosaltres ja decidirem si són possibles o no».

Es va fer un estudi de gestió conjunta de boscos públics i privats, però, coneixent el funcionament de l'Administració forestal, els interessats varen preferir esperar abans de comprometre's en un projecte d'aquesta dimensió. L'Ajuntament i la Diputació, com a primer pas, van ordenar el bosc municipal, incloent una alternativa a la subhasta i un nou Pla d'ordenació del bosc municipal, que havia caducat. El Pla es va presentar a la Generalitat perquè l'aproves, però aquesta no va respondre i, transcorregut el període que marca la Llei, va quedar aprovat per silenci administratiu. Era previsible que l'execució d'una ordenació aprovada d'aquesta manera tindria problemes, i així fou.

Durant el primer semestre de l'any 2005 l'Ajuntament de la Pobla de Lillet va iniciar la construcció d'un dels camins planificats a través de l'empresa Forestal Catalana, SA, adscrita a l'Administració forestal. Quan la feina estava molt avançada, una associació ecologista de Berga va presentar una denúncia a la Generalitat de Catalunya amb l'argument que el nou camí tenia més de cinc metres d'amplada i, per tant, l'Ajuntament havia d'haver presentat un estudi d'impacte ambiental. El Govern va imposar una multa de milers d'euros al municipi i l'obligació de retornar els terrenys a l'estat anterior. De res li varen servir al consistori els plecs de descàrrec i els informes que va presentar. La sanció va quedar aprovada i l'Ajuntament va presentar un recurs contenciós administratiu contra la resolució.

Més tard, la Generalitat va haver de desemboscar una finca propietat seva que feia partió amb el bosc municipal. El més raonable hauria estat usar el camí obert objecte del càstig desorbitat, però l'Administració forestal va decidir fer una via alternativa i creuar el riu Llobregat per una mena de gual pont artificial que va fer construir. Ho va fer sense informes de l'Administració hidràulica, ni llicència municipal, ni estudis d'impacte ambiental, ni

res. L'alcaldia va denunciar la Generalitat, la qual va proposar un intercanvi: «Retireu la denúncia i el contenciós i la Generalitat retirarà la multa». I així es va fer, i avui pau i demà glòria. Però, a resultes d'això, la resta de municipis de l'Alt Berguedà, que havien sol·licitat participar poc abans en el projecte de venda associada, es feren enrere, segurament per por de les possibles represàlies de l'Administració forestal.

Vint-i-tres anys després del traspàs de les competències forestals de l'Estat, la Generalitat va fer una primera temptativa d'organització comarcal de gestió dels boscos municipals amb la creació, l'any 2004, del Consorci dels Espais Naturals del Ripollès, format per dinou municipis, el Consell Comarcal, la Diputació de Girona i la Generalitat de Catalunya, amb el propòsit de fer més eficient la gestió dels boscos dels seus socis. El planejament, els aprofitaments i els ajuts públics se segueixen tramitant finca per finca, i presentant-se a l'Administració forestal perquè siguin aprovats. La gerència del consorci l'exerceix un funcionari de l'Administració forestal. No és comprensible que la Generalitat participés en el projecte forestal del Ripollès i, en canvi, posés dificultats al de l'Alt Berguedà. Possiblement al caràcter centralista de l'Administració forestal s'hi va sumar el sectarisme ideològic, i això va impedir tota possibilitat de col·laboració.

L'any 2012 es va crear la Mancomunitat de Municipis Berguedans per la Biomassa que, en conveni amb la Generalitat, té previst aprofitar els productes forestals que no poden anar a les serradores per a subministrar calderes municipals i particulars, i per a donar calor a un polígon industrial. Recentment s'ha construït una planta al polígon industrial de la Valldan a Berga. Tot just es varen començar a fer proves el mes de juliol del 2016 i encara no es poden valorar els resultats d'aquesta iniciativa, a la qual, ara sí, dona suport l'Administració forestal catalana.

14. BREU BALANÇ DE LA GESTIÓ AUTONÒMICA ACTUAL

La superfície forestal pública s'aproxima a les 500.000 hectàrees. D'aquestes, un 50%, és a dir, 250.000, corresponen a pastures i la resta a boscos. La Generalitat, atenent les raons de conservació que caracteritzen la seva política, redueix la superfície de bosc aprofitable a 54.500 hectàrees, perquè considera inviable la producció en superfícies amb un pendent superior al 35%, i valora la producció anual dels boscos públics catalans en 154.500 m³/any. Altres especialistes considerem que, d'acord amb els pendents usats als països alpins, la superfície aprofitable és de 100.000 hectàrees.

És indubtable que, en general, els boscos dels ajuntaments gestionats per l'Administració forestal compleixen les seves funcions ambientals i que si els vells impulsors de les teories de Cotta poguessin veure-ho n'estarien satisfets. Tot i així, la felicitat no és completa, perquè la manca de diàleg

amb la societat i l'enfocament unilateral de la gestió no eviten que de vegades alguns grups i els mitjans de comunicació considerin que la gestió pública atempta contra la natura. Un cas recent és el de l'avetosa de Riu a la Cerdanya (2014) quan es va intentar fer una aclarida que era al Pla d'ordenació d'aquell bosc.

Si analitzem els diners que han generat les nostres bosquíries públiques, deduïm que la situació no és esplèndida. Efectivament, l'any 2009, per exemple, l'oferta d'aprofitaments dels boscos públics feta per la Generalitat, gestora única de les quasi 500.000 hectàrees municipals, va sortir amb un preu de taxació de 765.593 euros, comptada la inflació respecte del 2014, que representaven un guany mitjà d'1,42 €/ha (taula 1), suposant que s'adjudiqués tota la proposta, cosa que no es pot saber perquè no hi ha informació disponible sobre això.

Considerant les dues produccions principals, pastures i fusta, el negoci que es va proposar el 2009 fou de 0,58 €/ha per a les pastures, i de 4,04 €/ha o 7,41 €/ha per a les fustes, segons si considerem una superfície aprofitable o l'altra. Si tenim en compte que un bosc de primera qualitat de pi rajolet a Catalunya, ordenat com a bosc regular, pot donar una renda d'uns 47 €/ha/any, sorprèn observar que el conjunt de boscos públics aprofitables no arriben a produir, en el millor dels casos, ni el 15 % del que podria aportar un bosc més preuat. Aquesta situació no afavoreix els ajuntaments propietaris, que teòricament l'any 2009 varen fer un calaix per a fusta de 398.520 € quan, considerant una renda mitjana de 35 €/ha, haurien ingressat en el pitjor dels casos 1.907.500 € (suposant 54.500 ha aprofitables) i en el millor 3.500.000 € (suposant 100.000 ha aprofitables). En cap cas són xifres extraordinàries, però per a la majoria dels quasi 200 municipis propietaris, que tenen menys de 500 habitants, les petites rendes del seu patrimoni ajuden a millorar un pressupost municipal que es basa fonamentalment en la fiscalitat i les aportacions de l'Estat. A més, l'increment de l'activitat forestal ajuda a moure l'economia local. Quant a les pastures, què s'ha de dir si amb 250.000 hectàrees només s'han guanyat poc més de 145.000 euros.

Aquests números són similars any rere any. Així, per exemple, el 1990 el Pla d'aprofitaments treia a subhasta 56.628 m³ de fusta, amb un preu de taxació de 214.976.940 pta.; el 2007, 50.413 m³ taxats en 796.065 € i el 2012, 67.585 m³ per 435.366 €. L'any 2014 varen sortir a subhasta 138.325 m³, una xifra que doblava la mitjana dels darrers trenta anys, a causa probablement de la pressió dels ajuntaments propietaris, afectats per la crisi econòmica iniciada uns anys enrere, i de les queixes de la indústria, que havia d'anar a cercar la fusta fora de Catalunya a un cost més alt.

Per a alguns experts del sector (observacions recollides per l'autor), la baixa rendibilitat dels boscos públics té diverses raons, que van des del limitat rendiment d'algunes zones fins a la manca d'imaginació per a cercar

TAULA I. *Pla d'aprofitament dels boscos públics de l'any 2009 (no es considera la inflació)*

Producte	Quantitat	Preu de taxació en €
Fusta	32.752,27 m ³	398.520,52
Llenyes	4.240,60 t	5.733,20
Pastura de boví	5.816 caps	9.264,39
Pastura de cabrum	6.851 caps	1.852,73
Pastura d'equí	320 caps	1.023,14
Pastura d'oví	54.367 caps	30.055,82
Pastura d'altres superfícies	97.874,58 ha	60.634,06
Pastures d'altres caps	29.202 caps	42.559,62
Caça	148.156,70 ha	138.624,05
Pinyes	582,95 hL	4.405,00
Bolets	615 ha	150,00
Tòfones	–	15.327,71
Apicultura	3.103 arnes	1.997,01
Boixerola	20 t	450,00
Canyes	2 ha	138,00
TOTAL	–	710.735,85

FONT: Generalitat de Catalunya.

noves opcions de negoci compatibles amb el manteniment del bosc. També en culpen la naturalesa conservadora de l'Administració forestal, la manca de modernització de les tècniques d'aprofitament, el desinterès dels ajuntaments propietaris, la manca de renovació dels mètodes de gestió, el centralisme de la política forestal, els plans d'ordenació redactats des del pànic a la crítica dels naturalistes i dels ecologistes i moltes altres coses. En qualsevol cas, doncs, guanyar diners no ha estat un objectiu prioritari en la política forestal dels boscos públics dels darrers trenta-tres anys. De fet, Manel Raventós (1920) ja va fer notar, en el seu treball per a la Mancomunitat de Catalunya, que l'Administració forestal tenia moltes dificultats per a fer rendible la superfície que gestionava, és a dir, que era un pèssim empresari.

15. SERIA CONVENIENT MODIFICAR EL SISTEMA ACTUAL DE GESTIÓ DELS BOSCOS PÚBLICS MUNICIPALS?

Al llarg d'aquest article s'han desgranat un bon nombre de raons per a justificar una democratització més gran de la gestió dels boscos municipals que dirigeix l'Administració forestal. Ara bé, s'ha de dir amb claredat que, en general, els dos protagonistes principals d'aquest sistema, els ajuntaments i la Generalitat, estan ben convençuts que les coses marxen amb satisfacció i creuen que no fa falta cap evolució. La majoria de grups polítics parlamentaris no sembla que tinguin cap posició presa sobre aquesta qüestió. La societat civil no té aquest tema a l'agenda, amb l'excepció de la ICEA, a través del Fòrum Forestal de Barcelona que organitza cada any, i d'algunes institucions de la Cerdanya.

Petits cercles municipalistes i tècnics consideren (Grup de Treball sobre Termes i Béns Comunals del Pallars Sobirà, 2016) que la continuïtat de la vella política franquista amb el bosc municipal hauria de donar pas a un sistema més participatiu i menys autoritari. En general, pensen que el sistema de gestió de bosc municipal *per se* és econòmicament dolent i afavoreix el desinterès. També creuen que el plantejament actual resta possibilitats de negoci als municipis i a les comarques, sobretot quan els boscos són considerats, exclusivament, un decorat per al desenvolupament del turisme. Aquests especialistes estimen també que el bosc públic no ha de tractar-se com un patrimoni aïllat dels mercats i separat del bosc particular, sinó que ambdós han de planificar-se conjuntament, almenys en l'àmbit comarcal, perquè continuar amb les polítiques forestals d'aquests boscos municipals, que requereix grans aportacions públiques, perjudica tot el sector i polaritza més de la meitat de l'acció política de la Generalitat en la quarta part de la superfície forestal catalana.

Malauradament, sembla que no hi haurà transformacions ni a curt ni a mitjà termini. Perquè es produeixin fa falta un canvi de mentalitat a la Generalitat i als ajuntaments. La Generalitat hauria de trencar amb el sistema vertical, jerarquitzat, monopolista i centralista de la vella administració forestal de les Espanyes. I els municipis haurien de perdre la por, deixar de pensar en els ajuts públics que els atorga l'Administració forestal com la millor via per a la gestió dels boscos, organitzar-se per poder tenir un pensament propi i oferir els seus recursos al mercat. Tampoc seria menyspreable que els partits polítics debatessin sobre la situació actual i prenguessin una posició sobre aquesta qüestió.

Però no desconfiem del país, de ben segur en els propers anys s'incrementarà la reivindicació d'una millor qualitat democràtica en la gestió dels boscos públics, i els ajuntaments i particulars s'organitzaran per aprofitar de la millor manera possible els seus recursos forestals.

BIBLIOGRAFIA

- ARTIAGA REGO, A. (1990). «Montes públicos y desamortización en Galicia». *Agricultura y Sociedad*, núm. 57, p. 157-168.
- BALBOA LÓPEZ, X. (1999). «La historia de los montes públicos españoles (1812-1936): Un balance y algunas propuestas». *Historia Agraria*, núm. 18, p. 95-128.
- BLANCO HIGUERA, A. L. (2014). «La imprescriptibilidad de los bienes comunales: su trascendencia para la conservación de la propiedad forestal pública». *Revista Jurídica de Castilla y León*, núm. 32, p. 123-154.
- BRINGUÉ PORTELLA, J. M. (1995). «Comunitats i béns comunals al Pallars Sobirà, segles XV-XVIII» [en línia]. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra. <<https://www.publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000061%00000089.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2016].
- CRUZ ARTACHO, S. [et al.] (2002). «Los bienes comunales y el socialismo español 1888-1936». A: *Bienes comunales: propiedad, arraigo y apropiación*. Madrid: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Secretaría General Técnica, p. 251-297.
- GARCÍA ÁLVAREZ, A. (2010). *Historia del cuerpo de ingenieros de montes (1853-2010)*. Madrid: Colegio y Asociación de Ingenieros de Montes.
- GRUP DE TREBALL SOBRE TERMES I BÉNS COMUNALS DEL PALLARS SOBIRÀ (2016). *Béns comunals: Un sistema d'organització del passat per gestionar el present*. Lleida: Fundació del Món Rural: Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA).
- IRIARTE GOÑI, I. (2002). «Derechos de propiedad y crisis de las economías pirenaicas. Una visión a largo plazo». *Ager: Revista de Estudios sobre Despooblación y Desarrollo Rural. Serie Estudios*, núm. 2.
- (2009). «La obra de Octavio Elorrieta (1881-1962). El monte al servicio de la economía». *Historia Agraria*, núm. 48, p. 133-159.
- MONTIEL MOLINA, C. (2003). «Origen y evolución de la propiedad colectiva en España». *Cuadernos de la Sociedad Española de Ciencias Forestales*, núm. 16, p. 285-290. También disponible en línea a: <<https://dialnet.unirioja.es/servinet/revista?codigo12878>> [Consulta: 15 octubre 2016].
- MORENO FERNÁNDEZ, J. R. (1993). «El cuerpo de ingenieros de montes durante el proceso de definición y consolidación de la administración forestal decimonónica: una historia de luces y sombras». A: Ponències i comunicacions del I Congreso Forestal Español (Lourizán, 14-18 juny 1993).
- (2000). «El régimen comunal y la reproducción de la comunidad campesina en las sierras de La Rioja (siglos XVIII-XIX)». *Revista de Agricultura e Historia Rural*, núm. 22, p. 131-158.
- RAVENTÓS, M. (1920). *Sobre repoblació de boscos*. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya.
- SABIO ALCUTÉN, A. (2002). «Imágenes del monte público, patriotismo forestal

J. I. Castelló-Vidal

- español, y resistencias campesinas, 1855-1930». *Ayer*, núm. 46, p. 123-154.
- SALA, P. (1996). «Tragèdia dels comunals i Tragèdia dels tancaments, dilema del presoner i cooperació no altruista. Un estat de la qüestió sobre la propietat comunal». *Recerques: Història, Economia, Cultura*, núm. 33, p. 137-147.
- (1997). «Conflictividad rural en el monte comunal gerundense: pueblos y mansos ante el Estado interventor en la segunda mitad del siglo XIX». *Noticiario de Historia Agraria*, núm. 13, p. 105-124.
- VÁZQUEZ HUMASQUÉ, A. (2007). «El problema agrario español». *Revista Internacional de Ciencias Sociales*, núm. 26, p. 115-129.